

A Spatial Analysis of Rural Poverty in Kouhdasht County

Mohammadamin Khorasani^{1*}, Majid Mohammadi²

1- Assistant Professor of Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Iran

2- MA of Geography and Rural Planning, Faculty of Geography, University of Tehran, Iran

Abstract

Statement of the Problem: Poverty in rural areas has been shaped by economic, social, political, cultural, and historical factors and ultimately by rural underdevelopment. Our country, like developing countries, is facing the problem of poverty and the spread of this phenomenon in rural areas. The study of poverty in Kouhdasht County as one of the cities of Lorestan province which has a large number of villages could be of great importance.

Purpose: The present study aims to identify the spatial distribution of poverty in rural areas of Kouhdasht County in the form of answering to 5 questions raised in this regard.

Methodology: The data collection tools in this study were library and field studies (the questionnaire and observation). To determine the sample, 26 villages with an appropriate spatial distribution across all districts were selected. The stratified random sampling method was used to select the villages so that the villages of each district were classified in terms of the number of households at the levels of fewer than 20 households, 20 to 50 households, and over 50 households. From each category, one village was randomly selected and the selection of villages was in such a way that they had a suitable spatial distribution.

Results: The most important factors influencing rural poverty and its spatial distribution in Kouhdasht County were related to the income and facility indicators, education, environmental and physical service indices, food costs, side costs, and employment, respectively.

Innovation: This research is among the few studies conducted regarding rural poverty with the approach of spatial analysis in the country.

Keywords: Poverty, Rural Areas, Spatial Analysis, Kouhdasht County

فصلنامه علمی برنامه‌ریزی فضایی (مقاله پژوهشی)

سال یازدهم، شماره دوم، (پیاپی ۴۱)، تابستان ۱۴۰۰

تاریخ وصول: ۱۳۹۸/۱۰/۱۸ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۲/۲۷

صص: ۴۸-۲۵

تحلیل فضایی فقر روستایی در شهرستان کوهدشت

محمدامین خراسانی^{۱*}، مجید محمدی^۲

۱- استادیار، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

۲- کارشناس ارشد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

طرح مسئله: فقر در نواحی روستایی بر اثر عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و تاریخی و در نهایت عدم توسعه روستایی شکل گرفته است. کشور ما نیز همانند دیگر کشورهای در حال توسعه با مسئله فقر و گسترده‌گی این پدیده در نواحی روستایی مواجه است که از مهم‌ترین مشکلات این نواحی به شمار می‌رود. بر این اساس بررسی فقر در شهرستان کوهدشت به مثابه یکی از شهرستان‌های استان لرستان با تعداد روستاهای فراوان اهمیت زیادی دارد.

هدف: پژوهش حاضر با هدف شناخت توزیع فضایی فقر در نواحی روستایی شهرستان کوهدشت در قالب پاسخ به ۵ پرسش طرح شده در این زمینه انجام شده است.

روش: ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه و مشاهده) بوده است. برای تعیین نمونه، ۲۶ روستا با توزیع فضایی مناسب در سطح تمامی دهستان‌ها انتخاب شد. برای انتخاب روستاها از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده استفاده شد؛ به گونه‌ای که روستاهای هر دهستان از لحاظ تعداد خانوار در سطح زیر ۲۰ خانوار، ۲۰ تا ۵۰ خانوار و بیش از ۵۰ خانوار دسته‌بندی و از هر دسته یک روستا به صورت تصادفی انتخاب شد. انتخاب روستاها به گونه‌ای است که توزیع فضایی مناسبی در سطح دهستان داشته باشند.

نتایج: مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر فقر روستایی و توزیع فضایی آن در شهرستان کوهدشت به ترتیب به شاخص‌های درآمد و تسهیلات، آموزش، شاخص محیطی، شاخص خدماتی کالبدی، هزینه‌های خوراکی، هزینه‌های جانبی و اشتغال مربوط است.

نوآوری: این پژوهش در زمره معدود پژوهش‌های انجام‌شده در زمینه فقر روستایی با رویکرد تحلیل فضایی در کشور است.

واژه‌های کلیدی: فقر، نواحی روستایی، تحلیل فضایی، شهرستان کوهدشت.

مقدمه

فقر، یکی از قدیمی‌ترین انواع آسیب‌های اجتماعی در همه جوامع (زاهدی مازندرانی، ۱۳۸۴: ۲) و ریشه‌کن کردن آن، یکی از جدی‌ترین چالش‌های پیش روی کشورهای در حال توسعه برای دستیابی به توسعه پایدار است (UN, 2015). براساس گزارش سازمان ملل در سال ۲۰۱۵، ۸۳۶ میلیون نفر در فقر شدید زندگی می‌کردند و به غذای کافی، آب آشامیدنی تمیز و فاضلاب دسترسی نداشتند (همان). در ابتدا فقر به‌مثابه پدیده‌ای اقتصادی در نظر گرفته و به شرایطی اطلاق می‌شد که متأثر از آن افراد یا خانواده‌ها توانایی تأمین نیازهای اساسی را نداشتند (Liu et al., 2017: 75)؛ اما فقر پدیده‌ای است با ماهیت چندبعدی (Gauci, 2005: 275) که علاوه بر دلالت بر مفهوم کمبود عوامل اقتصادی، شامل نبود فرصت‌ها، دسترسی نداشتن به خدمات اجتماعی یا محرومیت از آنها و دیگر محرومیت‌های اجتماعی نیز می‌شود (Liu et al., 2017: 23)؛ بنابراین فقر صرفاً درآمد ناکافی نیست؛ بلکه شبکه‌ای به‌هم‌پیوسته از فقدان توانایی‌های اساسی است.

فقر روستایی غالباً با ویژگی نابرابری منطقه‌ای همراه و شایع‌تر، عمیق‌تر و وخیم‌تر از فقر شهری است. اهمیت فقر روستایی همیشه به‌درستی درک نمی‌شود؛ بخشی از آن به این دلیل است که فقرای شهری بیش از هم‌تایان روستایی خود دیده می‌شوند (Chaudhry, 2006: 261). هرچه فقر موقتی‌تر باشد، برنامه‌های با هدف تثبیت نوسانات درآمد در کوتاه‌مدت مناسب‌تر است؛ اما اگر فقر پایدارتر باشد، به تدابیر بلندمدت برای بهبود بازار کار یا سیستم تأمین اجتماعی قوی‌تر نیاز است (Glauben et al., 2011: 785). فقر در نواحی روستایی بر اثر عوامل اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و تاریخی و در نهایت عدم توسعه روستایی شکل گرفته است؛ بنابراین بین فقر و زندگی روستایی ارتباط تنگاتنگی وجود دارد؛ زیرا بیش از سه‌چهارم فقرا در نواحی روستایی زندگی می‌کنند (صدر موسوی و همکاران، ۱۳۹۸: ۲۹).

کشور ما نیز همانند دیگر کشورهای در حال توسعه با مسئله فقر و گستردگی این پدیده در نواحی روستایی مواجه است که از مهم‌ترین مشکلات نواحی روستایی به شمار می‌رود (رضوانی، ۱۳۸۸: ۱۲). گفته شده در هر سطحی از مصرف، میزان فقر در نواحی روستایی بیش از نواحی شهری است (محمودی، ۱۳۸۶: ۱۲۲). فقر در نواحی روستایی مسائلی چون ایجاد نابرابری در درون جامعه روستایی، مهاجرت به شهرها، تخلیه روستاها، آسیب‌پذیری محیطی روستاها، افزایش بیکاری، کاهش شمار تولیدکنندگان و تولیدات بخش کشاورزی، افزایش وابستگی اقتصادی به دیگر کشورها، افزایش آمار بزهکاری، کاهش امنیت عمومی و... را در پی دارد (رضوانی، ۱۳۸۸: ۱۲).

اندازه‌گیری و شناسایی فقر از ملزومات و جزء جدایی‌ناپذیر دانش برای تدوین برنامه‌ها و سیاست‌های فقرزدایی جامعه است (گریوانی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۵). در این زمینه سنجش و تحلیل فقر، نابرابری و آسیب‌پذیری برای اهداف شناختی (دانش‌سن شرایط)، اهداف تحلیلی (درک عوامل تعیین‌کننده این وضعیت)، اهداف سیاست‌گذاری

(طراحی مداخلات که به بهترین شکل با موضوعات سازگار است) و اهداف نظارت و ارزیابی (ارزیابی اثربخشی سیاست‌های فعلی و تعیین اینکه آیا اوضاع در حال تغییر است) بسیار اهمیت دارد.

پژوهش حاضر با دو هدف بررسی و تبیین وضعیت فقر روستایی شهرستان کوهدشت و شناسایی وضعیت توزیع فضایی فقر روستایی این شهرستان تدوین شده و درصدد پاسخگویی به پرسش‌های زیر است:

۱. عوامل اقتصادی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت تأثیرگذار است؟

۲. عوامل اجتماعی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت تأثیرگذار است؟

۳. عوامل جمعیت‌شناختی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت تأثیرگذار است؟

۴. عوامل محیطی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت تأثیرگذار است؟

۵. عوامل سیاسی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت تأثیرگذار است؟

پیشینه پژوهش

معمولاً در تعاریفی که از فقر ارائه می‌شود، تفاوت‌هایی وجود دارد. علت این تفاوت‌ها، نخست ناشی از نوع تفکر درباره فلسفه وجودی انسان، نقش اجتماعی او، برداشت از مفهوم عدالت اجتماعی، باور به اصالت فرد یا اصالت جمع، شرایط زیست‌محیطی و امثال آن و در مرحله بعد ناشی از نیازهای متنوع انسانی است که نبود هر یک به تعریف جدیدی از فقر منجر می‌شود. نیازهای انسانی برحسب شرایط زمانی، مکانی، مرحله پیشرفت و تمدن، شرایط فنی و سطوح فرهنگی و... تغییر می‌یابد (مکیان و سعادت‌خواه، ۱۳۹۰: ۵۳).

ادبیات اقتصادی برای اندازه‌گیری فقر، دو فلسفه مختلف را پیشنهاد می‌کند (Green & Hulam, 2005: 871)؛ در حالی که مفهوم نخست ناتوانی اقتصادی فرد را در برآورده کردن نیازهای اساسی به تصویر می‌کشد، معیار دوم فاصله مشخصی از درآمد فردی را در جامعه نشان می‌دهد (Chen & Ravallion, 1996: 28; Khan & Riskin, 2001: 44).

مفهوم نخست بیشتر بر فقر مطلق دلالت دارد و براساس میزان مصرف کالا و دریافت کالری از مواد غذایی تعریف می‌شود (Desai, 2002: 400) و به افرادی اطلاق می‌شود که پول کافی برای خرید کالاهای ضروری و روزانه خود و همچنین حفظ استانداردهای زندگی ندارند (Son, 2015: 78)؛ اما مفهوم دوم که فقر نسبی را مدنظر دارد، وضعیتی است که در آن افراد با نبود منابع در مقایسه با دیگر افراد جامعه روبه‌رو هستند (زاهدی مازندرانی، ۱۳۸۴: ۷۸).

فقر چندبعدی و فضایی است. ماهیت چندبعدی فقر بیشتر با توزیع فضایی ترکیب می‌شود (Gauci, 2005: 20). در دهه‌های گذشته جغرافیا علاقه چشمگیری به فقر داشته است (Zhou & Liu, 2019: 3). معروف‌ترین نظریه

تعیین‌کننده محیطی از جفری ساکس^۱ است. او معتقد است محیط جغرافیایی، اقتصاد ملل را تعیین می‌کند. بسیاری از کشورها به همین دلیل فقیر هستند؛ مانند سوئیس که مناطق کوهستانی و مرتفع آن را احاطه کرده است (Sachs et al., 2001: 71; Sachs, 2008: 133). در دهه ۱۹۹۰، جغرافی دانان جدید اقتصادی به نمایندگی پل کروگمن^۲، ابعاد فضایی فعالیت‌های اقتصادی را با محوریت فقر محیطی بررسی کردند و سپس نظریه فقر فضایی^۳ شکل گرفت. ظهور این نظریه، گامی رو به جلو در زمینه پژوهش‌های جغرافیایی محسوب می‌شد (Zhou & Liu, 2019: 3). پژوهش‌های مختلفی درباره فقر روستایی و عوامل مؤثر بر آن در داخل و خارج از کشور انجام شده است. در جدول ۱ به پژوهش‌های مربوط به این موضوع اشاره می‌شود.

جدول- ۱: پیشینه پژوهشی فقر روستایی

پژوهشگر	سال	عنوان	خلاصه نتایج
عبدلی و وره‌رامی	۱۳۸۹	تأثیر بهبود تولیدات کشاورزی بر فقر در بخش روستایی	بهبود تولیدات در بخش کشاورزی، یکی از راه‌های مقابله با فقر در روستاها و تأمین معیشت روستاییان است.
یاسوری و امامی	۱۳۹۶	سنجش وضعیت فقر در نواحی روستایی شهرستان رشت، دهستان سراوان	قرارگرفتن شاخص اجتماعی و سیاسی در شرایط غنی. قرارگرفتن شاخص اقتصادی در شرایط فقیر به دلیل مصرف ناکافی میوه و سبزیجات، مناسب نبودن فضای مسکونی برای فرزندان و آسیب‌پذیری واحدهای مسکونی.
صدر موسوی و همکاران	۱۳۹۸	بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش فقر روستایی در شهرستان میان‌دوآب	ضعف زیرساخت‌های اقتصادی و سیاست‌گذاری دولتی، افزایش مهاجرت فصلی و محدودیت سرمایه‌گذاری و اشتغال، ضعف فرهنگ اجتماعی و مخاطرات طبیعی، بروز خشکسالی، کاهش درآمد و...، از مهم‌ترین عوامل پخش و گسترش فقر در مناطق روستایی شهرستان میان‌دوآب است.
ژانگ و وان ^۴	۲۰۰۶	تأثیر رشد و نابرابری بر فقر روستایی در چین	روند متنوع‌سازی فعالیت‌ها به دلیل موقعیت نامناسب بعضی مناطق در دسترسی آسان به بازارهای شهری و بین‌المللی باعث افزایش نابرابری شده و فقر روستایی نیز در نیمه دوم دهه ۱۹۹۰ به دلیل همین تغییرات نامطلوب توزیعی افزایش یافته است.
حشمتی و رشیدقلم ^۵	۲۰۱۹	اندازه‌گیری و تحلیل فقر در رواندا	افزایش سن سرپرست خانوار، زن‌بودن سرپرست خانوار و درنهایت زندگی در نواحی روستایی و نیمه‌شهری، احتمال فقر را در خانوار افزایش و مالکیت دارایی‌ها نیز احتمال فقر را در خانوار کاهش می‌دهد.
بوث ^۶	۲۰۱۹	سنجش فقر و درآمد در جنوب شرقی آسیا	برآورد فقر و نابرابری اغلب از نظر سیاسی حساس است؛ درک دقیق‌تر مشکلات فقط در صورتی تحقق می‌یابد که دولت‌ها به جای سرکوب بحث‌های آشکار بر سر اندازه‌گیری مشکلات، فقط از آنها حمایت کنند.

منبع: مطالعات اسنادی، ۱۳۹۸

¹ Jeffrey Sachs

² Paul Krugman

³ Spatial Poverty

⁴ Zhang & wan

⁵ Heshmati, & Rashidghalam

⁶ Booth

مبانی نظری پژوهش

بررسی ادبیات فقر حاکی است تاکنون تعاریف متعددی از فقر بسته به شرایط مکانی و زمانی مختلف بیان و بر اساس آن معیارهای گوناگونی برای سنجش فقر ارائه شده است. در تعریف فقر همواره اختلاف نظرهای فراوانی بین صاحب نظران وجود دارد؛ به بیان دیگر، فقر مفهومی نسبی است (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۳: ۸۶).

نظریه فقر فضایی، فقر را با عوامل فضای جغرافیایی پیوند می دهد و بر نقش مهم موقعیت فضای جغرافیایی در شکل گیری و تداوم فقر تأکید می کند. با تعیین و گسترش پژوهش ها به تدریج فقر به مثابه پدیده ای چندبعدی شناخته شد؛ از این رو کشف ماهیت فقر با استفاده از عاملی واحد دشوار به نظر می رسد. سن^۱ (۱۹۹۹) فقر را از منظر توانایی تعریف و نظریه معروف فقر قابلیت را معرفی کرد. در پی آن نظریه فقر فضایی، مبانی برای توسعه فقر چندبعدی^۳ شد (همان).

دونیسون^۴ (۱۹۹۷) استدلال می کند جنبه های پولی فقر، عامل تعیین کننده ای نیست و فقر برای نمونه به محیط زیست نیز بستگی دارد؛ بسیاری از روستاییان به دلیل دسترسی نداشتن به آب شرب بهداشتی، آن را یک نیاز لوکس در نظر می گیرند؛ به این دلیل که به آب پاک دسترسی ندارند؛ بنابراین فقر به مثابه یک مفهوم نسبی، مکملی برای فقر مطلق است (Pham, 2017: 40).

در جدول زیر، علل فقر با توجه به نتایج پژوهش های انجام شده در ابعاد مختلف کوتاه بیان می شود.

جدول-۲: عوامل مؤثر بر افزایش و گسترش فقر روستایی

اجتماعی	آموزش و پرورش، تحصیلات، مشارکت اجتماعی، سرمایه اجتماعی، خدمات آموزشی ترویجی، روابط اجتماعی (پقه و همکاران، ۱۳۸۰؛ رحیمی و محمدی، ۱۳۸۶؛ اشراقی سامانی و همکاران، ۱۳۹۵؛ نیازی و همکاران، ۱۳۹۵؛ Zhan & wan, 2006; Dzanku, 2015).
اقتصادی	دستیابی محدود به زمین، درآمد، اعتبارات خرد، اعتبارات بانکی، سطح فعالیت کشاورزی، بار تکفل، مالکیت دارایی ها (بسحاق و همکاران، ۱۳۹۴؛ پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۸؛ گریوانی و همکاران، ۱۳۹۲؛ بختیاری، ۱۳۸۸؛ محمدی و همکاران، ۱۳۹۵؛ Berhane, 2011; Heshmati & Rashidghalam, 2019; & Gardebroek, 2011).
جغرافیایی و محیطی	موقعیت مکانی منابع، محیط زیست، مخاطره پذیری تولیدات کشاورزی در برابر حوادث طبیعی، موقعیت جغرافیایی منزوی، فرسایش خاک (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰؛ Bird & Shepherd, 2003; Luo & Li, 2014; Do & Iyer, 2010; Bigman & Fofack, 2000; Scherr, 2000).
جمعیتی	رشد سریع جمعیت، سن سرپرست خانوار، مؤنث بودن سرپرست خانوار، افزایش سن سرپرست خانوار (عمرانی و همکاران، ۱۳۸۸؛ دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰؛ پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۸؛ Heshmati & Rashidghalam, 2019).
سیاسی	مشارکت سیاسی، حقوق قومیت ها و اقلیت ها، امنیت، نبود برنامه های سیاسی کلان برای کنترل و قیمت گذاری محصولات کشاورزی، (دادورخانی و همکاران، ۱۳۹۰؛ بسحاق و همکاران، ۱۳۹۴).

منبع: مطالعات اسنادی، ۱۳۹۸

¹ Sen

² Capability Povert

³ Multidimensional Poverty

⁴ donnison

روش‌شناسی پژوهش

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع اکتشافی و پرسش‌محور است؛ همچنین از نظر هدف، کاربردی و براساس روش، توصیفی تحلیلی است.

جامعه آماری پژوهش شامل روستاهای شهرستان کوهدشت است. برای تعیین نمونه، ۲۶ روستا با توزیع فضایی مناسب در سطح تمامی دهستان‌ها انتخاب شد. برای انتخاب روستاها، روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی شده به کار رفت؛ به گونه‌ای که روستاهای هر دهستان از لحاظ تعداد خانوار در سطح زیر ۲۰ خانوار، ۲۰ تا ۵۰ خانوار و بیش از ۵۰ خانوار دسته‌بندی شدند و از هر دسته، یک روستا به صورت تصادفی انتخاب شد. انتخاب روستاها به گونه‌ای بوده است که توزیع فضایی مناسبی در سطح دهستان داشته باشند. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش، مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه و مشاهده) بوده است. برای تعداد و توزیع پرسش‌نامه از فرمول کوکران استفاده شد. برای روستاهای زیر ۲۰ خانوار، نخست تمام شماری شد و در مواقعی که امکان تمام‌شماری نبود، مبنای ۵۰ درصد در نظر گرفته شد. مجموع پرسش‌نامه‌ها، ۴۲۵ پرسش‌نامه بوده است.

در این پژوهش برای سنجش پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ از راه پیش‌آزمون استفاده شد. ضریب به‌دست‌آمده، ۰/۸۰۸، نشان‌دهنده پایایی زیاد ابزار پژوهش است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات حاصل از پرسش‌نامه، نرم‌افزار SPSS (آزمون‌های تی‌تک‌نمونه‌ای، پست‌هاک-دانکن و آنوا) به کار رفت؛ همچنین برای تهیه نقشه‌های تحلیل فضایی شاخص‌های فقر از نرم‌افزار Arc GIS و روش درون‌یابی^۱ IDW (معکوس فاصله) استفاده شد.

جدول-۳: روستاهای نمونه به تفکیک جمعیت و دهستان

دهستان	زیر ۲۰ خانوار	۲۰-۵۰ خانوار	بیش از ۵۰ خانوار
طرهان شرقی	-	صیدرضا	میره و احمد
طرهان غربی	چم چل	قلندر	صیدکریم کوشکی
کوهدشت جنوبی	حسن بگی ریکا	ده خسرو	برآفتاب سید محمد
کوهدشت شمالی	چشمه‌داراب شرفعلی	سرخ دم‌لکی	نامجو
گل‌گل	کوتوله‌حسن	فرخ‌آباد بالا	ابوالوفا
زیرتنگ	پرچه‌سرخ	چم میربگ	گرخشاب
کوهنانی	باغ‌پای	شورابه پایین	باباگردعلی
بلوران	گنج‌علی	سرنواوه چنگیزی	بلورن
درب‌گنبد	باغ کلالی	چم زرشک	شرشره

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

¹ Invers distance weighting

در این پژوهش برای تدوین شاخص‌ها و نماگرهای پرسش‌نامه، ۵۰ مقاله علمی پژوهشی چاپ‌شده داخلی مطالعه و تحلیل محتوایی و از نظر استادان این حوزه استفاده شد. این تعداد مقاله تحلیل شده، خود پشتوانه‌ای برای افزایش روایی ابزار سنجش پژوهش است. به‌طور کلی در این پژوهش از ۵ بعد و ۱۱ شاخص که هرکدام گویه‌های خاص مربوط به خود را دارند، برای سنجش و تحلیل فقر استفاده شد.

جدول-۴: ابعاد، شاخص‌ها و گویه‌های پژوهش

ابعاد	شاخص‌ها	گویه‌ها
اجتماعی	آموزش	مناسب بودن مدرسه، وجود معلمان خوب، دسترسی به برنامه‌های آموزشی - ترویجی، مراجعه به کانون‌های آموزشی، آموزش‌های ارائه‌شده توسط سازمان‌های مسئول، آموزش برای توانمندی روستاییان، امکان ادامه تحصیل، تحصیلات، وجود بی‌عدالتی، امکان دفاع از حق خود، احساس محرومیت
	عدالت	
اقتصادی	هزینه‌های خوراکی	میزان مصرف گوشت قرمز، میزان مصرف گوشت سفید، میزان مصرف حبوبات، رضایت از درآمد، پس‌انداز ماهیانه، میزان درآمد از فعالیت‌های کشاورزی، رضایت از پس‌انداز، میزان استفاده از وام، میزان سرمایه‌گذاری‌های دولتی در روستا، میزان مخارج آموزشی، هزینه برگزاری آداب و رسوم، مخارج بهداشتی، میزان هزینه‌های دخانی، اشتغال در بخش کشاورزی، اشتغال در بخش غیرکشاورزی
	هزینه‌های جانبی	
	درآمد و تسهیلات	
	اشتغال	
جمعیت‌شناختی	جمعیت‌شناختی	بار تکفل، مؤنث بودن سرپرست خانوار، سن سرپرست خانوار
سیاسی	امنیت	رضایت از امنیت، نزاع با همسایه‌ها، پخش برنامه تلویزیونی و رادیویی به زبان محلی، پخش بروشور به زبان محلی، وارد نبودن روستاییان به کار سیاست، شرکت در انتخابات، احساس داشتن نقش مهم در اداره امور کشور
	سیاسی	
محیطی	خدماتی - کالبدی	میزان طرح‌های عمرانی در روستا، بادوام بودن مصالح مسکن، میزان هدررفت انرژی در منزل، مناسب بودن منزل برای بازی فرزندان، وجود امکانات لازم در منزل، رضایت از معماری مسکن، رضایت از متراژ مسکن، دسترسی به حمل‌ونقل عمومی، کیفیت شبکه آب سانی، کیفیت شبکه گاز سانی، دسترسی به نهاده‌های کشاورزی، وجود امکانات فرهنگی - ورزشی در روستا، اجرای طرح‌های بازیافت زیاده، کمیت و کیفیت منابع آب کشاورزی، میزان وجود زمین‌های قابل کشت، میزان تنوع محصولات کشاورزی، میزان کسب درآمد از منابع طبیعی روستا
	محیط‌زیستی	

منبع: مطالعات اسنادی، ۱۳۹۸

محدوده پژوهش

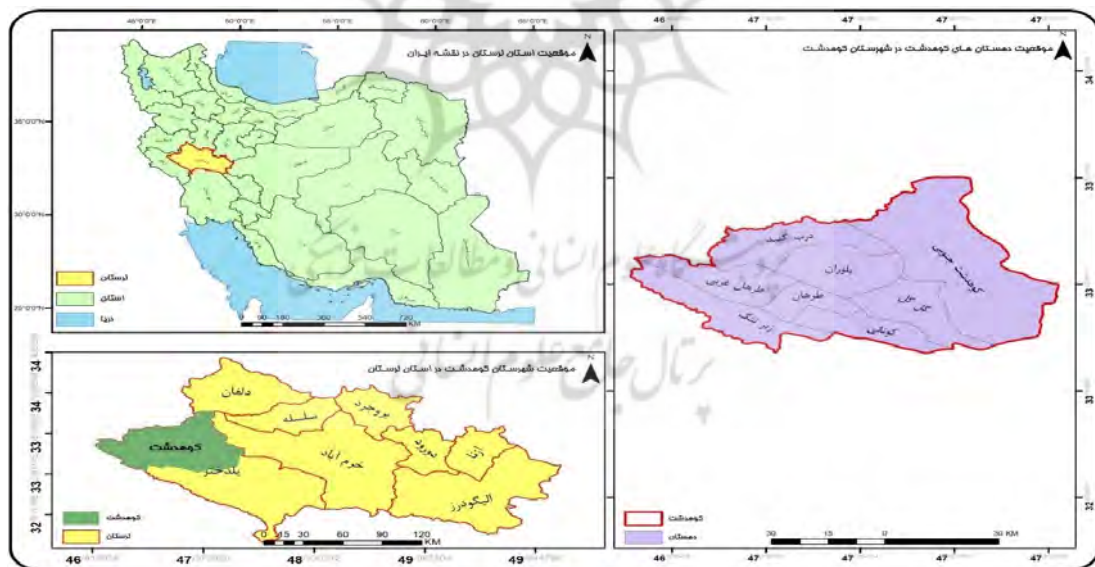
شهرستان کوهدشت با وسعت ۳۹۷۷ کیلومتر مربع، ۱۴ درصد مساحت استان لرستان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان با قرارگرفتن در موقعیت جغرافیایی ۵" و ۴۵" و ۴۷ درجه طول شرقی و ۱۵" و ۳۳ درجه عرض شمالی از شمال به استان کرمانشاه و شهرستان دلفان، از جنوب به شهرستان پلدختر، از شرق به شهرستان خرم‌آباد و از غرب به استان ایلام محدود می‌شود. مرکز شهرستان کوهدشت از نظر جغرافیایی در ۴۷ درجه و ۳۶ دقیقه درازای خاوری و ۳۳ درجه و ۳۲ دقیقه پهنای شمالی و ارتفاع ۱۱۹۵ متری از سطح دریا قرار دارد (فرمانداری شهرستان کوهدشت، ۱۳۹۰).

شهرستان کوهدشت ۱۶۶۶۸۵ نفر جمعیت و چهار بخش دارد: مرکزی، کوهنانی، درب گنبد و طرهان. بخش مرکزی شامل سه دهستان به نام‌های کوهدشت جنوبی، کوهدشت شمالی و دهستان گل‌گل، بخش کوهنانی شامل دو دهستان زیرتنگ و کوهنانی، بخش درب گنبد شامل دو دهستان بلوران و درب گنبد و بخش طرهان شامل دو دهستان طرهان غربی و طرهان شرقی است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

جدول- ۵: تقسیمات سیاسی شهرستان کوهدشت

شهرستان	بخش	شهر	دهستان	تعداد آبادی به ترتیب
کوهدشت	طرهان	گراب	طرهان غربی - طرهان شرقی	۱۲ ۲۶
	مرکزی	کوهدشت	کوهدشت جنوبی - کوهدشت شمالی - گل‌گل	۵۵ ۸۰ ۴۷
	کوهنانی	کوهنانی	زیرتنگ - کوهنانی	۳۸ ۲۲
	درب گنبد	درب گنبد	درب گنبد - بلوران	۱۹ ۱۶

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵

شکل - ۱: نقشه محدوده پژوهش

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

یافته‌های پژوهش

یافته‌های توصیفی پژوهش نشان داد ۶۹/۲ درصد از پاسخگویان، مرد و ۳۰/۸ درصد زن بوده‌اند. از بین ۴۲۵ نفر نمونه، ۵/۴۴ درصد مجرد و ۵۵/۵ درصد متأهل بوده‌اند.

در بخش تعداد خانوار نیز، ۶۷/۸ درصد تعداد خانوار آنها کمتر از ۳ نفر، ۲/۲۴ درصد بین ۳ تا ۶ نفر و ۸ درصد بیش از ۸ نفر بوده است.

توزیع حجم نمونه بر اساس گروههای سنی نشان داد بیشترین درصد به گروههای سنی ۲۰ تا ۳۰ سال و ۳۰ تا ۴۰ سال مربوط است که هرکدام به ترتیب ۴۲/۴ و ۳۶ درصد را به خود اختصاص داده‌اند؛ همچنین کمترین نیز به گروههای سنی ۵۰ تا ۶۰ سال و ۶۰ به بالا مربوط است که هرکدام به ترتیب ۱/۹ و ۲/۶ درصد از کل تعداد پرسش‌نامه‌ها را شامل می‌شود. رده سنی زیر ۲۰ سال نیز، ۵/۵ درصد از کل را به خود اختصاص داده است.

توزیع حجم نمونه به تفکیک سطح تحصیلات نیز نشان داد ۴۶/۶ درصد از افراد نمونه سطح سوادی در سطح دیپلم دارند که بیشترین درصد را شامل می‌شود. در رتبه بعدی سطح سواد لیسانس قرار دارد که ۳۳/۶ درصد را شامل می‌شود. کمترین نیز به بی‌سوادان و سطح تحصیلات فوق لیسانس و بالاتر مربوط است که هرکدام به ترتیب ۲/۶ درصد و ۴ درصد از کل حجم نمونه را شامل می‌شود.

در بخش وضعیت شغلی از تعداد کل حجم نمونه، ۲۴۵ نفر وضعیت شغلی دائمی داشته‌اند. این رقم، ۵۷/۶ درصد از حجم کل را دربرمی‌گیرد و ۱۸۲ نفر نیز وضعیت شغلی فصلی داشته‌اند.

در بخش عنوان شغل نیز، ۲۲/۴ درصد کشاورز، ۴۵/۹ درصد سایر مشاغل، ۱۷/۲ درصد کارمند، ۹/۴ درصد کاسب و ۵/۲ درصد کارگر هستند.

در بخش درآمد، ۵۲ درصد از پاسخگویان زیر ۵۰۰ هزار تومان درآمد داشته‌اند و پس از آن، رده درآمدی ۱ میلیون تا ۱ میلیون و ۴۹۹ هزار تومان قرار دارد که ۱۷/۶ درصد را در بین افراد حجم نمونه به خود اختصاص داده است. کمترین درصد نیز به رده‌های درآمدی ۲/۵ میلیون تا ۲ میلیون و ۹۹۹ هزار تومان و ۳ میلیون به بالا مربوط است که هرکدام به ترتیب ۰/۹ درصد و ۷/۵ درصد را به خود اختصاص داده‌اند.

در ادامه برای مقایسه شاخص‌های فقر از آزمون تی تک‌نمونه‌ای استفاده شد. برای این مقایسه از یک طیف با ۵ حالت (بازه ۱ تا ۵) استفاده شده است؛ بنابراین میانگین حد متوسط برای ارزیابی شاخص‌ها برابر با ۳ است و شاخص‌هایی که میانگین کمتر از ۳ دارند، در وضعیت نامطلوب و شاخص‌های با میانگین بیش از ۳ در وضعیت مطلوب قرار دارند.

همان‌گونه که در جدول ۶ دیده می‌شود، تمام شاخص‌ها به جز شاخص سیاسی سطح معناداری زیادی دارند؛ همچنین با توجه به اینکه حد متوسط، ۳ در نظر گرفته شده است، میانگین بیش از ۳ شاخص‌های جمعیت‌شناختی و عدالت بیان‌کننده وضعیت مطلوب این شاخص‌ها نسبت به سایر شاخص‌هاست و مقدار تی هرکدام از آنها به ترتیب برابر با ۶/۹۹ و ۲/۲ است. کمترین میانگین نیز به شاخص‌های محیطی و آموزش مربوط است که بیان‌کننده وضعیت نامطلوب آنها با مقدار تی ۱۳/۹۸- و ۸/۰۴- است.

جدول- ۶: نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای مقایسه شاخص‌های فقر

شاخص	درجه آزادی	مقدار T	میانگین	تفاوت میانگین	سطح معناداری
جمعیت‌شناختی	۴۲۴	۶/۹۴۴	۳/۳۱۲۲	۰/۳۱۲۱۶	۰/۰۰۰
عدالت	۴۲۴	۲/۲۰۲	۳/۰۸۲۴	۰/۰۸۲۳۵	۰/۰۲۸
سیاسی	۴۲۴	۱/۸۵۵	۳/۰۶۴۴	۰/۰۶۴۴۱	۰/۰۶۴
امنیت	۴۲۴	-۴/۷۵۶	۲/۸۱۶۵	-۰/۱۸۳۵۳	۰/۰۰۰
خدماتی - کالبدی	۴۲۴	-۹/۱۶۷	۲/۷۲۹۶	-۰/۲۷۰۴۱	۰/۰۰۰
هزینه‌های جانبی	۴۲۴	-۸/۲۹۱	۲/۶۹۲۹	-۰/۳۰۷۰۶	۰/۰۰۰
هزینه‌های خوراکی	۴۲۴	-۹/۰۸۴	۲/۶۵۸۸	-۰/۳۴۱۱۸	۰/۰۰۰
اشتغال	۴۲۴	-۸/۰۴۶	۲/۶۴۳۵	-۰/۳۵۶۴۷	۰/۰۰۰
آموزش	۴۲۴	-۱۳/۹۸۵	۲/۴۶۲۴	-۰/۵۳۷۶۵	۰/۰۰۰
محیطی	۴۲۴	-۲۵/۶۷۹	۲/۱۱۳۹	-۰/۸۸۶۱۲	۰/۰۰۰
درآمد و تسهیلات	۴۲۴	-۲۶/۹۸۱	۱/۹۹۷۰	-۱/۰۰۳۰۳	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

در گام بعدی برای بررسی تفاوت میان روستاهای مدنظر از لحاظ فقر روستایی از آزمون تحلیل واریانس یک‌طرفه (ANOVA) استفاده شد. همان‌گونه که در جدول دیده می‌شود، مقدار f بیان‌کننده تفاوت میان گروه‌هاست؛ همچنین مقدار sig به دست آمده برای این آزمون که نزدیک به صفر است، وجود تفاوت بین روستاهای مطالعه‌شده را در سطح اطمینان ۹۵ درصد نشان می‌دهد.

جدول- ۷: تفاوت میان روستاها از لحاظ شاخص‌های فقر با استفاده از آزمون آنوا

مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار f	سطح معناداری
۹/۵۶۱	۲۵	۰/۳۸۲	۲/۰۴۴	۰/۰۰۲
۷۴/۶۵۹	۳۹۹	۰/۱۸۷		
۸۴/۲۲۰	۴۲۴			

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۸

با توجه به پی‌بردن به تفاوت میان روستاها، در این قسمت از آزمون پست‌هاک - دانکن برای سطح‌بندی روستاها استفاده شده است. روستاهای نمونه در شهرستان مطالعه شده در پنج سطح دسته‌بندی شده‌اند. از این بین، سطح ۱ به‌مثابه پایین‌ترین و سطح ۵ به‌مثابه بالاترین سطح مطلوبیت در نظر گرفته شده است. همان‌گونه که در جدول ۸ دیده می‌شود، در سطح ۱ روستاهای کوتوله‌حسن با میانگین ۴۴/۲ و حسن بگی ریکا با میانگین ۲,۴۴ قرار گرفته‌اند و در سطح ۲ فقط روستای پرچه سرخ با میانگین ۲/۴۷ قرار دارد. در سطح ۳ نیز، سه روستای فرخ‌آباد بالا، چم زرشک و میره و احمد هرکدام به ترتیب با مقدار میانگین ۵۰/۲، ۲/۵۳ و ۲/۵۲ قرار دارند. در سطح ۴ نیز، روستاهای ابوالوفا، چشمه‌داراب شرفعلی، گرخشاب، چم میربگ، برآفتاب سید محمد، شرشره و باغ کلالی قرار دارند که

میانگین آنها بین ۲/۵۴ و ۲/۶۹ در تغییر است. در آخرین سطح یعنی در سطح ۵ که بیشترین تراکم روستا را دارد، روستاهای سرخ دم‌لکی، صیدرضا، سرناوه چنگیزی، چم چل، قلندر، ده خسرو، صیدکریم کوشکی، باباگردعلی، نامجو، شورابه پایین، بلوران، گنج‌علی و باغ‌پای قرار دارند که میانگین این روستاها نیز، بین ۲/۷۱ و ۳/۱۴ در تغییر است.

جدول- ۸: سطح‌بندی روستاهای نمونه براساس شاخص فقر با استفاده از آزمون پست‌هاک- دانکن

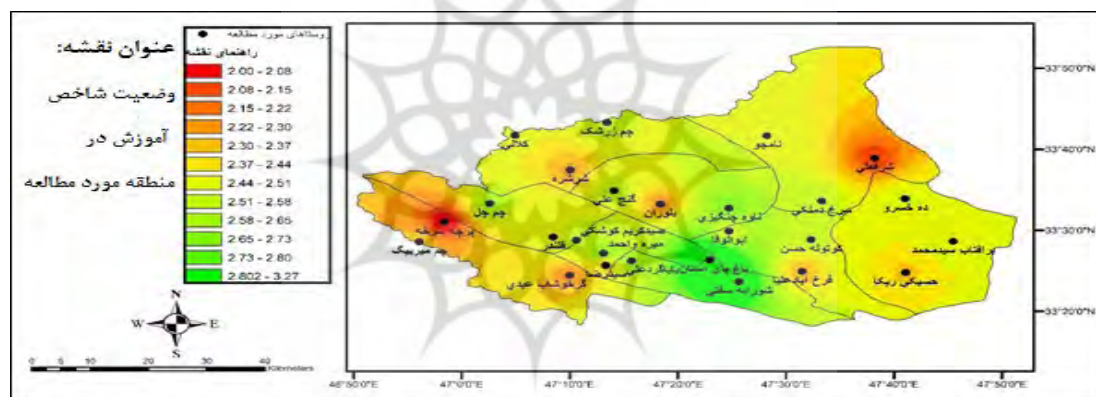
سطح ۵	سطح ۴	سطح ۳	سطح ۲	سطح ۱	روستا
				۲/۴۴۱۴	کوتوله‌حسن
				۲/۴۴۸۰	حسن بگی ریکا
			۲/۴۷۲۸		پرچه‌سرخ
		۲/۵۰۷۸			فرخ‌آباد بالا
		۲/۵۳۰۸			چم زرشک
		۲/۵۴۲۲			میره و احمد
	۲/۵۴۷۳				ابوالوفا
	۲/۵۵۷۲				چشمه‌داراب شرفعلی
	۲/۵۱۷۵				گرخشاب
	۲/۶۳۰۳				چم میربگ
	۲/۶۶۶۷				برآفتاب سید محمد
	۲/۶۸۰۷				شرشره
	۲/۶۹۶۳				باغ کلالی
۲/۷۱۲۱					سرخ دم‌لکی
۲/۷۳۶۳					صیدرضا
۲/۷۴۲۳					ناوه چنگیزی
۲/۷۶۸۴					چم چل
۲/۷۷۶۶					قلندر
۲/۷۸۲۹					ده خسرو
۲/۷۸۳۹					صیدکریم
۲/۸۰۶۲					باباگردعلی
۲/۸۲۸۸					نامجو
۲/۹۰۶۷					شورابه پایین
۲/۹۴۵۳					بلوران
۲/۹۸۷۸					گنج‌علی
۳/۱۴۱۲					باغ‌پای

تحلیل فضایی شاخص‌های فقر روستایی در روستاهای نمونه

نقشه‌برداری فقر، بازنمایی فضایی و تحلیل شاخص‌های بهزیستی انسان است که الگوی جغرافیایی فقر و ناهمگونی فضایی آن را آشکار می‌کند و راهنمایی برای تنظیم اولویت و همچنین تخصیص منابع است؛ با این حال عمده‌ترین چالش‌های نقشه‌برداری از فقر، هم اندازه‌گیری فقر و هم نقشه‌برداری آن از داده‌های فشرده است (Erenstein et al., 2010: 122). در ادامه برای ارزیابی وضعیت کلی فقر روستایی در سطح شهرستان کوهدشت با استفاده از روش درونیابی IDW، وضعیت شاخص‌های فقر روستایی تحلیل فضایی شد.

شاخص آموزش

همان‌طور که در شکل ۲ دیده می‌شود، در شاخص آموزش، دو لکه داغ در روستاهای چشمه‌داراب شرفعلی (دهستان کوهدشت شمالی) و پرچه سرخ (دهستان زیرتنگ) نمایان است که وضعیت نامطلوب این شاخص را در این مناطق نشان می‌دهد. بهترین وضعیت به روستاهای باغ‌پای و شورابه پایین در دهستان کوهنانی مربوط است که با رنگ سبز مشخص شده است.

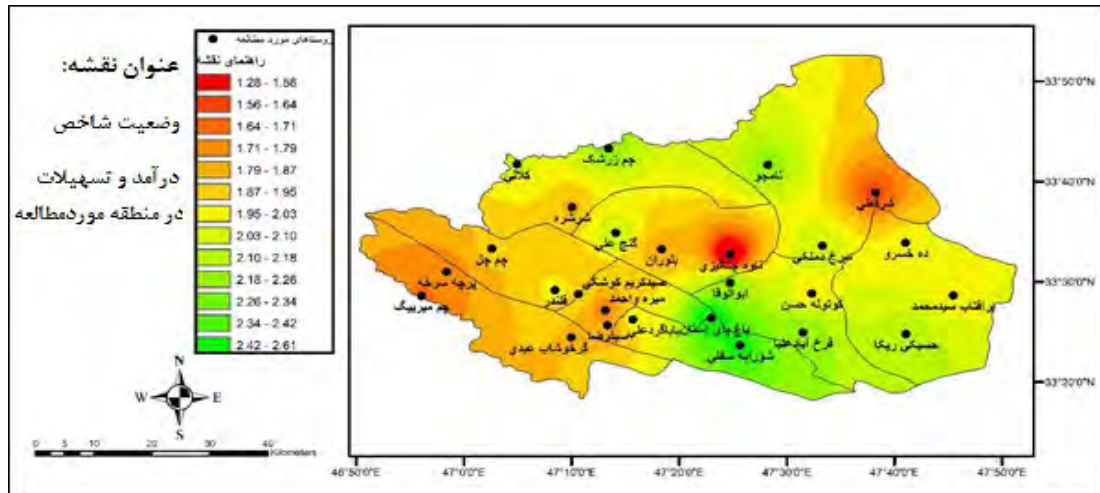

شکل - ۲: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص آموزش

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص عدالت

در شاخص عدالت نیز، دو لکه داغ در روستای پرچه سرخ (دهستان زیرتنگ) و روستای قلندر (دهستان طرهان غربی) دیده می‌شود که وضعیت نامطلوب این شاخص را در این دو روستا نشان می‌دهد و با رنگ قرمز مشخص شده است. بهترین وضعیت نسبت به سایر روستاها به دو روستای نامجو و بلوران مربوط است که با رنگ سبز مشخص شده است.

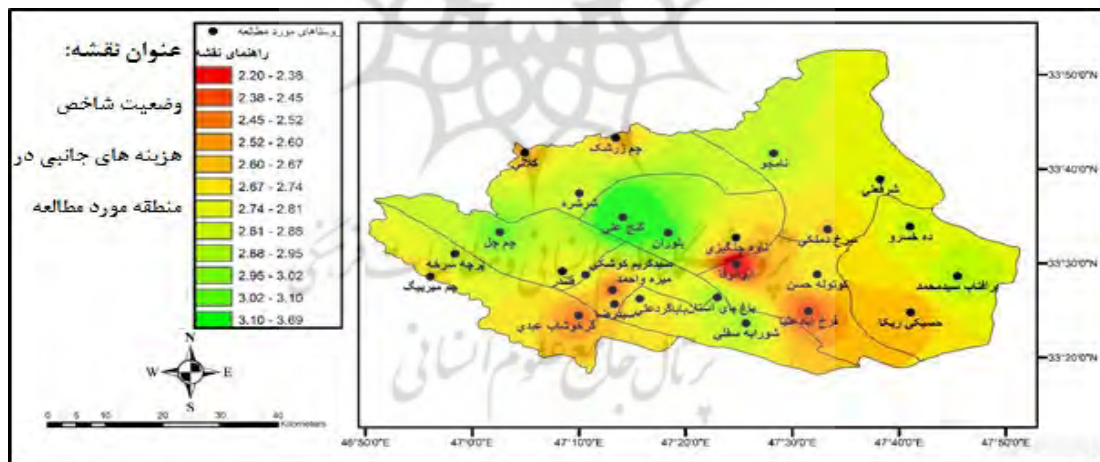

شکل - ۵: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص درآمد و تسهیلات

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص هزینه‌های جانبی

همان‌گونه که در نقشه زیر پیداست، در شاخص هزینه‌های جانبی، سه لکه داغ وجود دارد که با رنگ قرمز مشخص شده و به روستاهای ابوالوفا، فرخ‌آباد بالا و گرخشاب مربوط است و وضعیت نامطلوب این روستاها را نشان می‌دهد. بهترین وضعیت نیز به روستاهای بلوران، گنج‌علی و چم چل مربوط است.

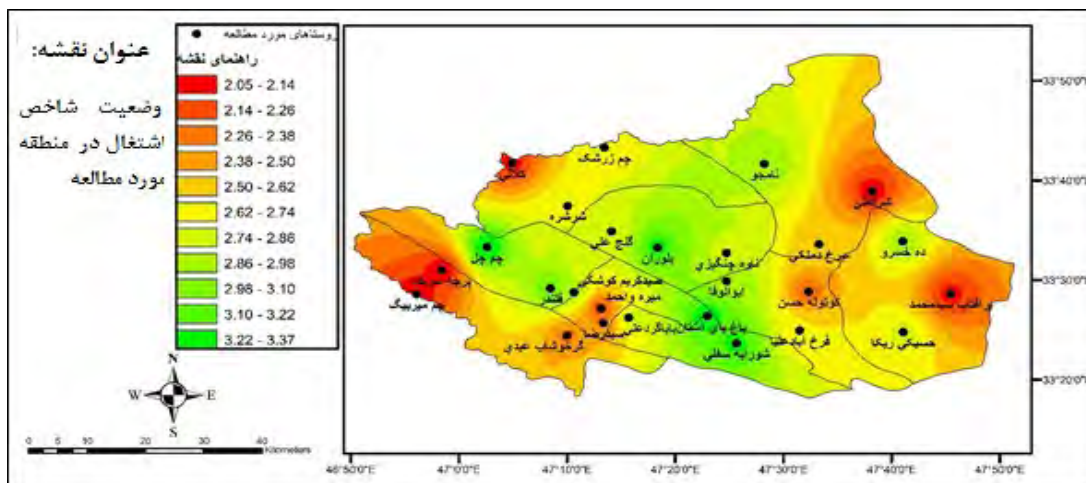

شکل - ۶: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص هزینه‌های جانبی

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص اشتغال

لکه‌های داغ در شاخص اشتغال بیش از شاخص‌های پیشین است؛ به گونه‌ای که این شاخص ۴ لکه داغ در روستاهای باغ کلالی، پرچه سرخ، چشمه‌داراب شرفعلی و برآفتاب سید محمد دارد که با رنگ قرمز مشخص شده است.

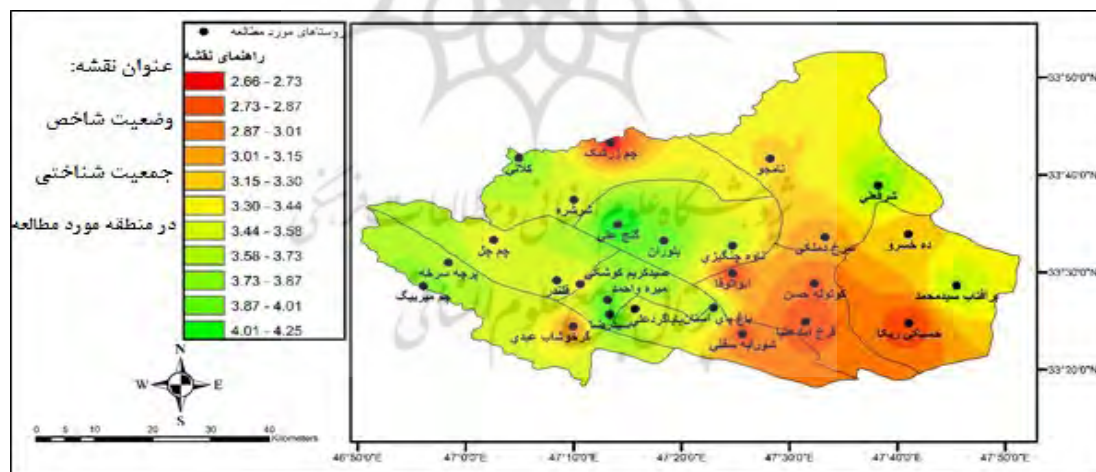

شکل - ۷: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص اشتغال

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص جمعیت شناختی

در شاخص جمعیت شناختی بیشتر لکه‌های داغ در دهستان‌های کوهدشت جنوبی، کوهنایی و گل‌گل قرار دارند. در دهستان درب‌گنبد نیز یک لکه داغ در روستای چم زرشک دیده می‌شود که همگی با رنگ قرمز مشخص شده است و وضعیت نامطلوب آنها را در این شاخص نشان می‌دهد. بهترین وضعیت نیز به روستاهای بلوران و گنج‌علی مربوط است.

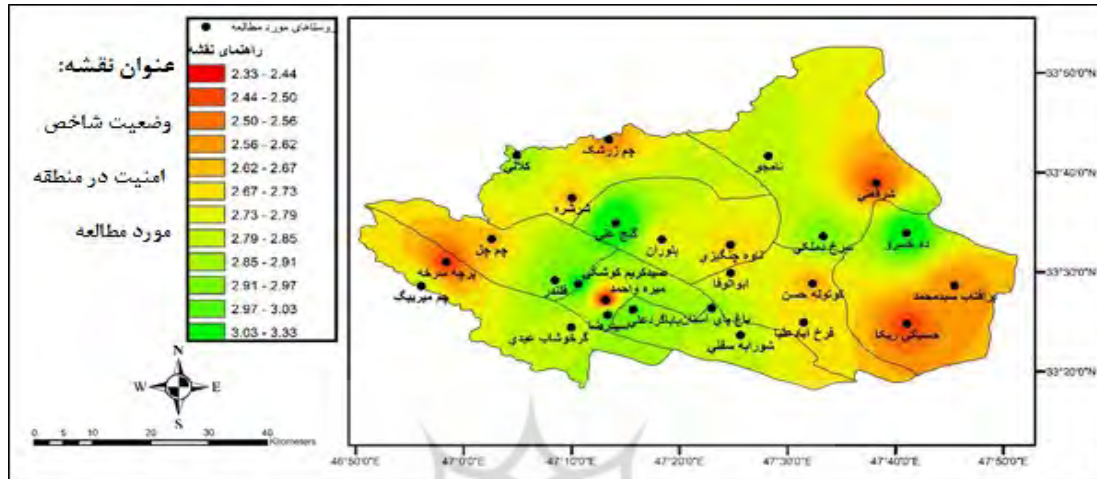

شکل - ۸: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص جمعیت شناختی

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص امنیت

در شاخص امنیت لکه‌های داغ در روستاهای حسن بگی ریکا، میره و احمد، چشمه‌داراب شرفعلی، پرچه سرخ، برآفتاب سید محمد و چم زر شک شکل گرفته است که وضعیت نامطلوب شاخص امنیت را در این نقاط نشان می‌دهد.

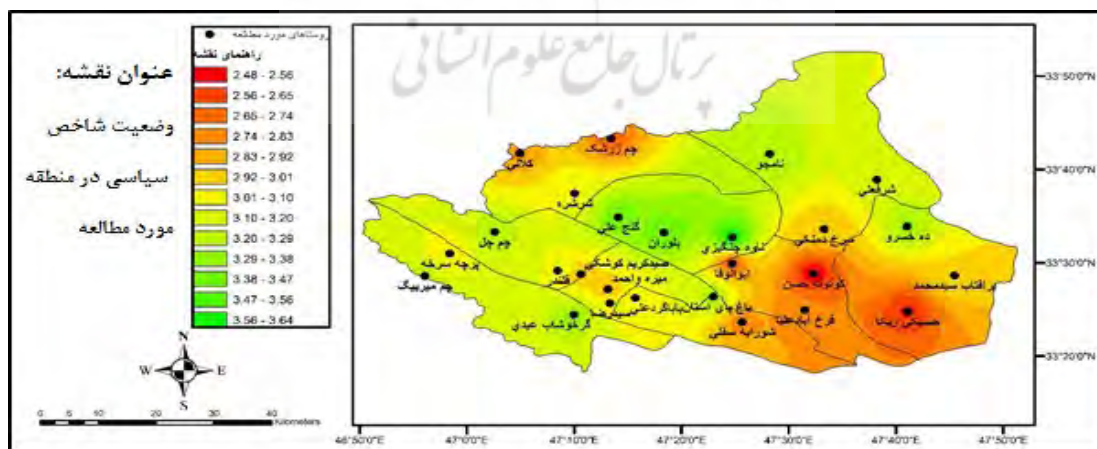

شکل - ۹: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص امنیت

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص سیاسی

در شاخص سیاسی همان‌گونه که در نقشه زیر دیده می‌شود، لکه‌های داغ بیشتر در روستاهای حسن بگی ریکا، کوتوله حسن، فرخ‌آباد بالا و چم زر شک قرار دارد که با رنگ قرمز مشخص شده است و وضعیت نامطلوب این روستاها را در شاخص سیاسی نشان می‌دهد. بهترین وضعیت نیز به روستاهای ناوه چنگیزی، بلوران و گنج‌علی مربوط است.

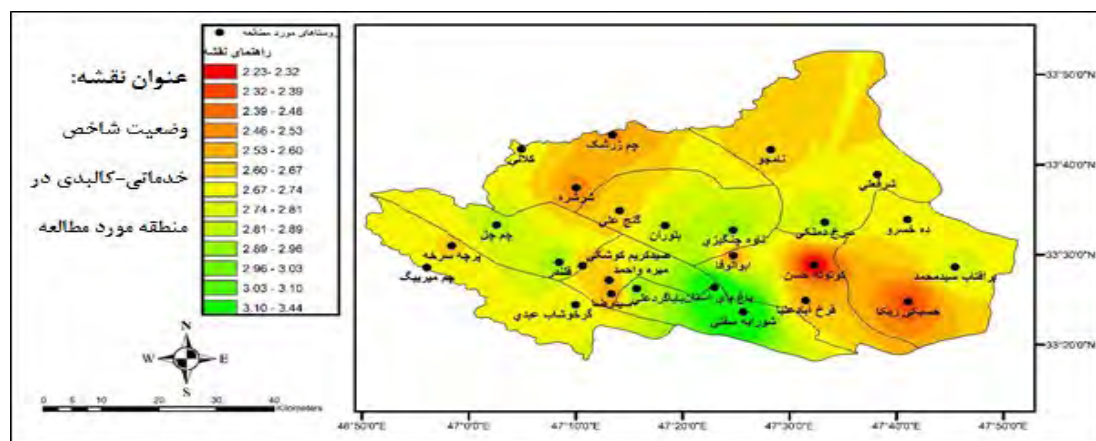

شکل - ۱۰: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص سیاسی

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص خدماتی کالبدی

بر مبنای نقشه زیر، در شاخص خدماتی کالبدی بدترین وضعیت به روستاهای حسن بگی ریکا و کوتوله حسن و بهترین وضعیت نیز به روستاهای باباگردعلی و شورابه پایین مربوط است که با رنگ سبز مشخص شده است.

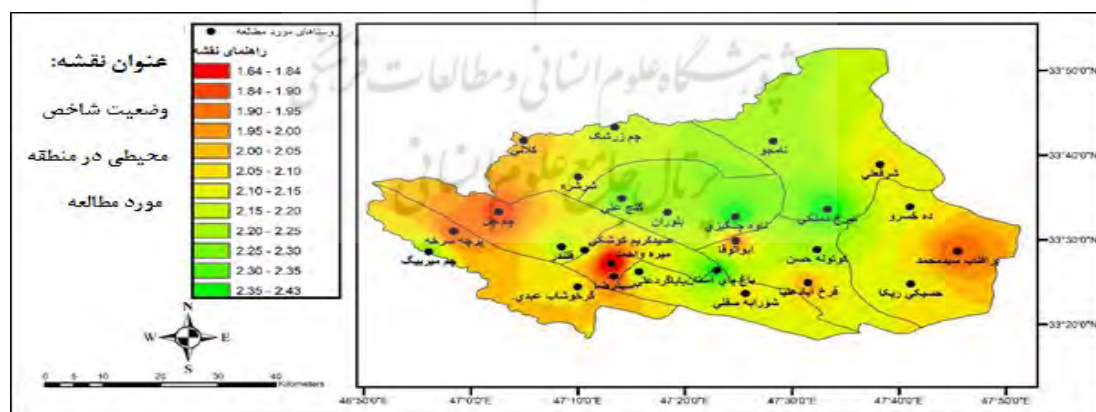

شکل - ۱۱: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص خدماتی کالبدی

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

شاخص محیطی

در شاخص محیطی لکه‌های داغ در نقاط روستایی میره و احمد، صیدرضا، پرچه سرخ و چم چل قرار دارد که با رنگ قرمز مشخص شده است و بدترین وضعیت را در شاخص محیطی نشان می‌دهد. بهترین وضعیت نیز بیشتر به روستاهای مرکز شهرستان مربوط است.

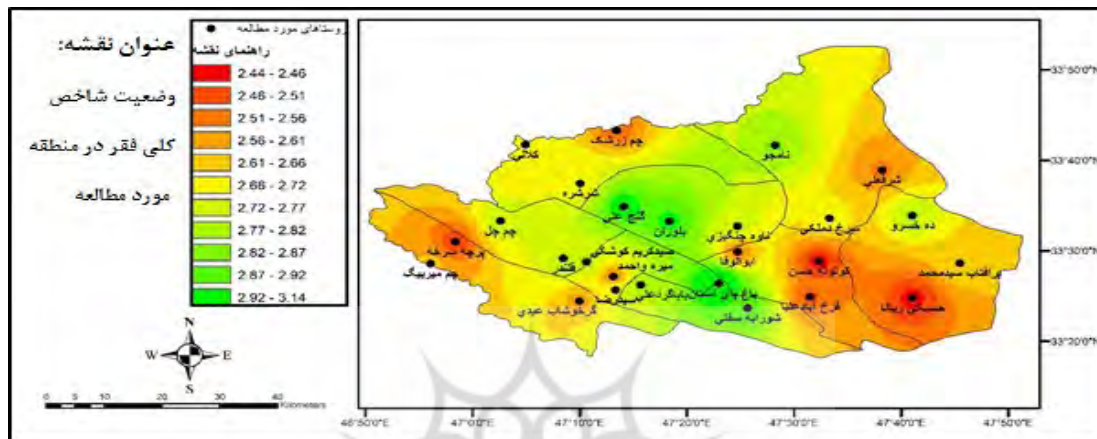

شکل - ۱۲: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص محیطی

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

وضعیت کلی فقر در روستاهای نمونه

نقشه زیر وضعیت کلی فقر روستایی را در سطح شهرستان کوهدشت نشان می‌دهد. لکه‌های داغ شکل گرفته در این نقشه، وضعیت نامطلوب را در روستاهای حسن بگی ریکا، کوتوله-حسن، پرچه سرخ، چشمه‌داراب شرفعلی و چم زر شک نشان می‌دهد که با رنگ قرمز مشخص شده است. با توجه به نقشه‌های پیشین، این نقشه کلی تأیید وضعیت نامطلوب این روستاها در وضعیت کلی فقر روستایی است.

شکل - ۱۳: نقشه تحلیل فضایی فقر روستاهای نمونه براساس شاخص کلی فقر

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۸

نتیجه‌گیری

در ابتدا فقر، پدیده‌ای اقتصادی در نظر گرفته و به شرایطی اطلاق می‌شد که متأثر از آن افراد یا خانواده‌ها توانایی تأمین نیازهای اساسی خود را نداشتند؛ اما فقر، پدیده‌ای است که ماهیت چندبعدی دارد و علاوه بر دلالت بر مفهوم کمبود عوامل اقتصادی، شامل نبود فرصت‌ها، دسترسی نداشتن به خدمات اجتماعی یا محرومیت از آنها و دیگر محرومیت‌های اجتماعی نیز می‌شود؛ بنابراین فقر صرفاً درآمد ناکافی نیست؛ بلکه یک شبکه به هم پیوسته از فقدان توانایی‌های اساسی است.

در پاسخ به پرسش اول یعنی «عوامل اقتصادی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت تأثیرگذار است؟»، نتایج حاصل از آزمون T تک‌نمونه‌ای نشان می‌دهد درآمد و تسهیلات، هزینه‌های خوراک، هزینه‌های جانبی و اشتغال هرکدام به ترتیب با مقدار $T = -26/98$ ، $-9/08$ ، $-8/29$ و $9/04$ بیشترین تأثیر را بر وضعیت فقر و توزیع فضایی آن در منطقه مدنظر داشته‌اند. چهار لکه داغ در شاخص اشتغال، سه لکه داغ در شاخص هزینه‌های خوراک، دو لکه داغ در شاخص درآمد و تسهیلات و یک لکه داغ در شاخص هزینه‌های جانبی شکل گرفته بودند.

در پاسخ به پرسش دوم یعنی «عوامل اجتماعی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت تأثیرگذار است؟»، باید گفت در بعد اجتماعی دو شاخص عدالت و آموزش سنجیده و تحلیل شده‌اند؛ اما

در این بین، وضعیت شاخص عدالت با آنکه میانگین آن از میانگین نظری کمتر است، از شاخص آموزش با مقدار T ۱۳/۹۸- بهتر است. به طور کلی در بعد اجتماعی، شاخص آموزش بیش از شاخص عدالت بر فقر و توزیع فضایی آن تأثیرگذار بوده است؛ همچنین در مقایسه با شاخص‌های استفاده شده در بعد اقتصادی به جز شاخص درآمد و تسهیلات، شاخص آموزش بیش از سایر شاخص‌های بعد اقتصادی بر فقر خانوار روستایی تأثیر گذاشته است. در شاخص آموزش دو لکه داغ در شرق و غرب شهرستان (روستاهای چشمه‌داراب شرفعلی و پرچه سرخ) و دو لکه داغ در غرب شهرستان در شاخص عدالت (روستاهای پرچه سرخ و قلندر) ایجاد شده بود.

در پاسخ به پرسش سوم یعنی «عوامل محیطی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن تأثیرگذار است؟»، نتایج حاصل از آزمون T نشان می‌دهد این شاخص نیز با مقدار T ۲۵/۶۷- در وضعیت نامطلوبی قرار دارد و یکی از عوامل مهم در فقر خانوار روستایی و توزیع فضایی فقر در سطح شهرستان است. به طور کلی شاخص محیطی پس از شاخص درآمد و تسهیلات، بیشترین مقدار T منفی را دارد که این خود نشان‌دهنده تأثیرگذاری این شاخص بر وضعیت فقر و توزیع فضایی آن در سطح شهرستان است؛ به گونه‌ای که سه لکه داغ در شرق، غرب و جنوب غربی شهرستان شکل گرفته بود.

در پاسخ به پرسش چهارم یعنی «عوامل جمعیت‌شناختی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن تأثیرگذار است؟»، باید گفت در بعد جمعیت‌شناختی به ترتیب مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر فقر و توزیع فضایی آن در شهرستان، افزایش بار تکفل، مؤنث بودن سرپرست خانوار و افزایش سن سرپرست خانوار بودند که باعث شکل‌گیری یک لکه داغ در جنوب و جنوب غربی و یک لکه در شمال شهرستان شده بود.

در پاسخ به پرسش پنجم یعنی «عوامل سیاسی تا چه حد بر فقر و توزیع فضایی آن تأثیرگذار است؟»، نیز، باید گفت مقدار Sig آن بیش از ۰/۰۵ است که معنادار نبودن این شاخص را برای سنجش فقر و توزیع فضایی آن نشان می‌دهد.

در جمع‌بندی نتایج حاصل از این پژوهش باید گفت مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر فقر روستایی و توزیع فضایی آن در شهرستان کوهدشت به ترتیب به شاخص‌های درآمد و تسهیلات، آموزش، شاخص محیطی، شاخص خدماتی کالبدی، هزینه‌های خوراکی، هزینه‌های جانبی و اشتغال مربوط است.

در شاخص درآمد و تسهیلات، بیشتر پاسخگویان از میزان درآمد و پس‌انداز ماهیانه خود رضایت نداشتند و به سرمایه‌گذاری‌های دولتی در سطح کم و خیلی کم اشاره کرده بودند.

در شاخص آموزش، مردم نواحی روستایی شهرستان کوهدشت وضعیت مدرسه روستا و کیفیت تدریس معلمان را نامطلوب دانسته بودند؛ همچنین آموزش‌های سازمان‌های مسئول را در زمینه برنامه‌های آموزش - ترویجی کشاورزی و روستایی ناکافی دانستند.

در شاخص تأثیرگذار بعدی یعنی شاخص محیطی، مهم‌ترین علل کمبود آب برای کشاورزی، میزان کم زمین‌های قابل کشت روستا و همچنین ناتوانی مردم روستا در استفاده از دیگر منابع روستا مانند گردشگری، برداشت شن و چوب و ماسه برای کسب درآمد عنوان شد. از دیگر عوامل مهم در این شاخص، تنوع‌نداشتن محصولات کشاورزی

است؛ به‌طور کلی کم‌بودن تنوع اقتصادی و محصولات کشاورزی باعث ضعف اقتصادی و در پی آن افزایش فقر روستایی می‌شود.

در شاخص خدماتی‌کالبدی نیز، مهم‌ترین عامل، دسترسی آسان نداشتن به نهاده‌های کشاورزی عنوان شد. در شاخص هزینه‌های جانبی نیز، بیشتر مردم هزینه‌های مربوط به آموزش و مراسم و آداب و رسوم اجتماعی را خیلی زیاد دانستند که باعث افزایش فقر خانوار روستایی می‌شود.

در شاخص اشتغال نیز پاسخگویان میزان درآمد حاصل از فعالیت در بخش‌های کشاورزی و غیرکشاورزی را خیلی کم دانستند. این میزان درآمد کم در بخش کشاورزی ممکن است به دلیل کم‌آبی و خشکسالی‌های پیاپی شهرستان کوه‌دشت و تنوع نداشتن محصولات کشاورزی باشد؛ در بخش فعالیت‌های کشاورزی نیز، به دلیل میزان درآمد کم ناشی از میزان دستمزد اندک با توجه به شرایط اقتصادی موجود در کشور در مقایسه با سایر مشاغل است. این شاخص براساس مقدار T به‌دست آمده، وضعیت نامطلوبی در مناطق روستایی شهرستان دارد.

نتایج تأثیر شاخص هزینه‌های خوراکی بر فقر در این پژوهش که یکی از عوامل مهم تأثیرگذار بر فقر روستایی و توزیع فضایی آن است، با نتایج پژوهش رحیمی و محمدی (۱۳۸۶) شباهت دارد. به عقیده آنها بیشتر مخارج زندگی خانوارهای روستایی به‌ویژه افراد فقیر به هزینه‌های خوراکی مربوط است.

در شاخص خدماتی‌کالبدی نیز، نتایج این پژوهش با نتایج فهرستی ثانی و همکاران (۱۳۸۶) مطابقت دارد. به زعم آنها سرمایه‌گذاری در بخش‌هایی مانند مخارج بهداشتی، آبرسانی و برقرسانی سبب بهبود درآمد و کاهش فقر روستایی می‌شود.

یافته‌های این پژوهش در زمینه جنسیت سرپرست خانوار، سن سرپرست خانوار و مخارج آموزشی با یافته‌های گریوانی و همکاران (۱۳۹۲) مطابقت دارد. آنها معتقدند جنسیت سرپرست خانوار، سن سرپرست خانوار و مخارج آموزشی تأثیر مستقیم و معناداری بر فقر خانوارهای روستایی دارد.

در این پژوهش یافته‌ها نشان داد عوامل و شاخص‌های بعد اقتصادی بیش از دیگر عوامل در فقر روستایی و توزیع فضایی آن نقش داشته است. این امر با یافته‌های پژوهش پورطاهری و همکاران (۱۳۹۸) شباهت دارد. آنها بر این باورند که عوامل اقتصادی در مقایسه با عوامل اجتماعی نقش بیشتری در شکل‌گیری فقر در منطقه پژوهش دارد. در این پژوهش، یکی از عوامل اصلی برای سنجش فقر در مناطق روستایی، دسترسی آسان نداشتن به نهاده‌های کشاورزی و درآمد کم با فعالیت در بخش کشاورزی عنوان شده بود؛ در واقع افزایش سرمایه‌گذاری در این بخش باعث افزایش درآمد و در پی آن، کاهش فقر روستایی می‌شود. در این زمینه، نتایج پژوهش با نتایج پژوهش آنریکوئز و استامولیس (۲۰۰۷) شباهت دارد. آنها در پژوهش خود نتیجه گرفتند برای فضاها روستایی کشورهای توسعه‌نیافته و در حال توسعه، کشاورزی نقطه شروع توسعه است.

در یافته‌های این پژوهش، شاخص‌های آموزشی و جمعیت شناختی از شاخص‌های مهم سنجش فقر هستند. یافته‌ها و نتایج این بخش با یافته‌های پژوهش زانکو (۲۰۱۵) مطابقت دارد. وی عوامل جمعیت‌شناختی و آموزش و پرورش را از عوامل تعیین‌کننده رفاه خانوارهای روستایی عنوان کرده بود.

همچنین نتایج حاصل از تحلیل فضایی با استفاده از روش درون‌یابی IDW نشان‌دهنده وضعیت نامطلوب روستای حسن بگی ریکا در دهستان کوهدشت جنوبی، روستاهای کوتوله‌حسن و فرخ‌آباد بالا در دهستان گل‌گل و روستای پرچه‌سرخ در دهستان زیرتنگ براساس شاخص کلی فقر روستایی است؛ به گونه‌ای که بیشتر لکه‌های داغ که بیان‌کننده شدت فقر روستایی است، در بیشتر شاخص‌ها و شاخص کلی فقر روستایی، در این مناطق شکل گرفته است؛ همچنین بیشتر لکه‌های سرد که با رنگ سبز در نقشه‌های تحلیل فضایی مشخص شده و بیان‌کننده وضعیت مطلوب نسبت به سایر روستاهای شهرستان کوهدشت است، در روستاهای پایین در دهستان کوهنانی، روستاهای بلوران و گنج‌علی در دهستان بلوران و روستای نامجو در دهستان کوهدشت شمالی دیده می‌شود.

منابع

- ۱- ارشدی، علی، کریمی، عبدالعلی، (۱۳۹۲). «بررسی وضعیت فقر مطلق در ایران در سال‌های برنامه اول تا چهارم توسعه»، فصلنامه سیاست‌های راهبردی و کلان، سال ۱، شماره ۱، تهران، ۲۳-۴۲.
- ۲- اشراقی سامانی، رؤیا، فتحی، ثریا، چهارسوقی امین، حامد، (۱۳۹۵). «نقش شرکت‌های تعاونی کشاورزی در کاهش فقر روستایی در استان ایلام»، مجله تعاون کشاورزی، سال ۶، شماره ۲۱، تهران، ۸۷-۱۰۶.
- ۳- بختیاری، صادق، (۱۳۸۸). «مالیه خرد، راهکاری برای افزایش تولید بخش کشاورزی و کاهش فقر روستایی»، مجله علمی پژوهشی دانش و توسعه، سال ۱۷، شماره ۳۰، تهران، ۱-۲۱.
- ۴- بسحاق، محمدرضا، تقدسی، احمد، تقوایی، مسعود، (۱۳۹۴). «ارائه مدلی برای تبیین فقر در مناطق روستایی؛ نمونه مطالعه: استان چهارمحال و بختیاری»، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۴، شماره ۳، مشهد، ۱۱۵-۱۲۶.
- ۵- بقیه، نورمحمد، ازکیا، مصطفی، رضوانفر، احمد، (۱۳۸۰). «تعیین‌کننده‌های اقتصادی اجتماعی فقر در مناطق روستایی کاله»، مجله اقتصاد کشاورزی و توسعه، سال ۹، شماره ۳۴، تهران، ۲۵۷-۲۸۰.
- ۶- پورطاهری، مهدی، طالبی، حسین، رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا، (۱۳۹۸). «تحلیل عوامل اقتصادی و اجتماعی مؤثر بر کاهش فقر روستایی با تأکید بر فقر غذایی: بخش خلیجستان استان قم»، مجله برنامه‌ریزی و آمایش فضا، سال ۱۵، شماره ۲، گرگان، ۶۱-۸۰.

- ۷- دادورخانی، فضیله، سلمانی، محمد، فرهادی، صامت، زارع، زهره، (۱۳۹۰). «حکمروایی خوب، راهبردی برای کاهش فقر روستایی»، فصلنامه نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، سال ۳، شماره ۴، گرمسار، ۱۰۳-۱۲۰.
- ۸- راغفر، حسین، (۱۳۸۴). «فقر و ساختار قدرت در ایران»، رفاه اجتماعی، دوره ۴، شماره ۱۷، تهران، ۲۴۹-۲۸۸.
- ۹- رحیمی، مجید، محمدی، حمید، (۱۳۸۶). «شاخص‌های فقر و تغییرات رفاهی خانوارهای روستایی»، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ۶، شماره ۲۴، تهران، ۱۲۳-۲۰۵.
- ۱۰- رضوانی، محمدرضا، (۱۳۸۸). *برنامه‌ریزی توسعه روستایی در ایران*، انتشارات قومس، چاپ چهارم، تهران، ۳۰۶ ص.
- ۱۱- زاهدی مازندرانی، محمدجواد، (۱۳۸۴). «فقر روستایی، روند و اندازه‌گیری آن در ایران»، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۴، شماره ۱۷، تهران، ۱-۴۱.
- ۱۲- صدر موسوی، میرستار، آقایی هیر، محسن، ولایی، محمد، (۱۳۹۸). «بررسی و تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش فقر روستایی در شهرستان میاندوآب با تکنیک Q»، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۸، شماره ۳، مشهد، ۲۷-۴۴.
- ۱۳- عبدلی، قهرمان، وهرامی، ویدا، (۱۳۸۹). «تأثیر بهبود تولیدات کشاورزی بر فقر در بخش روستایی»، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۱، شماره ۲، ۷۳-۹۰.
- ۱۴- عمرانی، محمد، فرج‌زاده، ذکریا، دهمرده، مجید، (۱۳۸۸). «عامل‌های تعیین‌کننده فقر و تغییرات رفاهی خانوارهای روستایی منطقه سیستان»، مجله تحقیقات اقتصاد کشاورزی، جلد ۱، شماره ۲، مرودشت، ۲۱-۴۱.
- ۱۵- فرمانداری شهرستان کوه‌دشت، (۱۳۹۰). <http://www.selseleh-gov.ir/page-far10/fa/4/form/pId1070>. بازدید: ۱۳۹۸/۹/۵.
- ۱۶- فهرستی ثانی، مسعود، صالح، ایرج، سلامی، حبیب‌الله، (۱۳۸۶). «بررسی و وضعیت فقر و توزیع درآمد در مناطق روستایی ایران با تأکید بر تأثیر سرمایه‌گذاری‌های عمرانی دولت»، مجله علوم کشاورزی، دوره ۳۸، شماره ۳، تهران، ۲-۳۸.
- ۱۷- گریوانی، فاطمه، احمدی شادمهری، محمدطاهر، فلاحی، محمدعلی، راغفر، حسین، (۱۳۹۸). «تحلیل پویایی فقر در نواحی روستایی ایران»، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، سال ۸، شماره ۳، مشهد، ۱۳-۲۵.
- ۱۸- گریوانی، فاطمه، احمدی شادمهری، محمدطاهر، فلاحی، محمدعلی، (۱۳۹۲). «بررسی عوامل فقر خانوارهای روستایی در خراسان شمالی»، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۶، شماره ۳، تهران، ۱۲۵-۱۴۵.
- ۱۹- محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، یزدانی، زهرا، (۱۳۹۳). «تحلیل عوامل مؤثر بر توزیع فضایی فقر در نواحی روستایی با تأکید بر ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی، نمونه مطالعه: دهستان محمودآباد، شهرستان شاهین‌دژ»، مجله جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای، دوره ۴، شماره ۱۳، زاهدان، ۸۳-۹۶.

- ۲۰- محمدی، دادگر، شیروانیان، عبدالرسول، چابکرو، غلامرضا، (۱۳۹۵). «بررسی فقر اقتصادی عشایر اسکان یافته استان فارس و تعیین عوامل مؤثر بر آن»، فصلنامه روستا و توسعه، دوره ۴، شماره ۳، تهران، ۱۰۱-۱۱۹.
- ۲۱- محمودی، وحید، (۱۳۸۶). *اندازه‌گیری فقر و توزیع درآمد در ایران*، انتشارات سمت، چاپ اول، تهران، ۲۰۰ ص.
- ۲۲- مرکز آمار ایران، (۱۳۹۵). *سرشماری عمومی نفوس و مسکن*.
- ۲۳- مکیان، سید نظام‌الدین، سعادت‌خواه، آزاده، (۱۳۹۰). «اندازه‌گیری حداقل معاش با استفاده از سیستم مخارج خطی؛ مطالعه موردی: جامعه شهری استان یزد (برنامه چهارم توسعه)»، فصلنامه علمی پژوهشی رشد و توسعه اقتصادی، سال ۲، شماره ۵، تهران، ۴۵-۶۸.
- ۲۴- نیازی، محسن، عشایری، طاهای، سعادت‌تی، موسی، منتظری خوش، حسن، عمرانی‌نژاد، فاطمه، (۱۳۹۵). «تبیین جامعه‌شناختی فرهنگ فقر روستایی مطالعه‌ای در باب روستاهای اردبیل»، مجله مسائل اجتماعی ایران، سال ۸، شماره ۱، تهران، ۱۶۸-۱۷۷.
- ۲۵- یا سوری، مجید، امامی، سیده فاطمه، (۱۳۹۶). «سنجش و وضعیت فقر در نواحی روستایی؛ مطالعه موردی: دهستان سراوان شهرستان رشت»، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۸، شماره ۴۸، تهران، ۹۵-۱۱۴.
- 26- Anriquez, G., Stamoulis, K.G., (2007). **Rural Development and Poverty Reduction: Is Agriculture Still Key?**, Electronic Journal of Agricultural and Development Economics, Agricultural Development Economics Division, The Food and Agriculture Organization of the United Nations.
- 27- Berhane, G., Gardebreek, C., (2011). **Does microfinance reduce rural poverty? Evidence based on household panel data from northern Ethiopia**, American Journal of Agricultural Economics, Vol 93, No 1, Pp 43- 55.
- 28- Bigman, D., Fofack, H., (2000). **Geographical targeting for poverty alleviation: an introduction to the special issue**, World Bank Econ. Rev., Vol 14, No 1, Pp 129- 145.
- 29- Bird, K., Shepherd, A.V., (2003). **Livelihoods and chronic poverty in semi-arid Zimbabwe**, World Dev., Vol 31, No 3, Pp 591- 610.
- 30- Booth, A., (2019). **Measuring poverty and income distribution in Southeast Asia**, Asian-Pacific Economic Literature, Vol 33, No 1, Pp 3- 20.
- 31- Chaudhry, I.S., Malik, S., Ashraf, M., (2006). **RURAL POVERTY IN PAKISTAN**, Pakistan Economic and Social Review, Vol 44, No 2, Pp 259- 276.
- 32- Chen, S., Ravallion, M., (1996). **Data in transition: Assessing rural living standards in Southern China**, China Economic Review, Vol 7, No 1, Pp 23- 56.
- 33- Desai, M., (2002). **Poverty and Governance**, New York, USA: United Nations Development, Development, Vol 5, No 3, Pp 399- 415, UNDP, New York.
- 34- Do, Q.T., Iyer, L., (2010). **Geography, poverty and conflict in Nepal**, J. Peace Res., Vol 47, No 6, Pp 735- 748.
- 35- Dzanku, F.M., (2015). **Transient rural livelihoods and poverty in Ghana**, Journal of Rural Studies, Vol 40, Pp 102- 110.
- 36- Erenstein, O., Hellin, J., Chandna, P., (2010). **Poverty mapping based on livelihood assets: a meso-level application in the Indo-Gangetic Plains, India**. Appl. Geogr, Vol 30, No 1, Pp 112- 125.

- 37- Gauci, A., (2005). **Spatial Maps, Targeting & Mapping Poverty**, United Nations, Economic Commission for Africa, London.
- 38- Glauben, T., Herzfeld, T., Rozelle, S., Wang, X., (2011). **Persistent poverty in rural China: where, why, and how to escape?**, World Development, Vol 40, No 4, Pp 784- 795.
- 39- Green, M., Hulme, D., (2005). **From correlates and characteristics to causes: Thinking about poverty from a chronic poverty perspective**, World Development, Vol 33, No 6, Pp 867- 879.
- 40- Heshmati, A., Rashidghalam, M., (2019). **Measurement and Analysis of Poverty in Rwanda**, In Efficiency, Equity and Well-Being in Selected African Countries, Pp 11-35.
- 41- Khan, A.R., Riskin, C., (2001). **Inequality and poverty in China in the age of globalization**, New York: Oxford Univ, Press.
- 42- Liu, Y., Li, Y., (2017). **Revitalize the world's countryside**, Nature 548 (7667), Pp 275- 277.
- 43- Luo, Q., Li, X., (2014). **Research progress on rural poverty geography in foreign countries**, Econ. Geogr, Vol 34, No 6, Pp 1-7.
- 44- Pham, Q.L., (2017). **Sustainable poverty reduction policy in Phu Tho province (Master's thesis, Tampere University)**.
- 45- Sachs, J., (2008). **The end of poverty: economic possibilities for our time**, Eur. J. Dent.
- 46- Sachs, J.D., Mellinger, A.D., Gallup, J.L., (2001). **The geography of poverty and wealth**, Sci. Am. Vol 284, No 3, Pp 70- 75.
- 47- Scherr, S.J., (2000). **A downward spiral? Research evidence on the relationship between poverty and natural resource degradation**, Food Policy, Vol 25, No 4, Pp 479- 498.
- 48- Son, T.T., (2015). **A critical examination of poverty reduction initiatives in Vietnam (Doctoral dissertation)**, Auckland University of Technology.
- 49- United Nations (UN), (2015b). **Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development**, (Working Papers).
- 50- Zhang, Y., Wan, G., (2006). **The impact of growth and inequality on rural poverty in China**, Journal of Comparative Economics, Vol 34, No 4, Pp 694- 712.
- 51- Zhou, Y., Liu, Y., (2019). **The geography of poverty: Review and research prospects**, Journal of Rural Studies.